

GRZEGORZ MANIA

Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kameralistów

MONIKA GUBAŁA

Szkoła Muzyczna I stopnia w Dobczycach

Sprawozdanie z Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej „Kultura i jej rozwój a muzykowanie zespołowe i zmiany w szkolnictwie artystycznym”

Ogólnopolska Konferencja Naukowa nt. „Kultura i jej rozwój a muzykowanie zespołowe i zmiany w szkolnictwie artystycznym” odbyła się w dniu 13 listopada 2015 r. w Dobczycach pod Krakowem. Zorganizowana została przez Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kameralistów, Szkołę Muzyczną I stopnia w Dobczycach, Katedrę Kameralistyki Akademii Muzycznej w Krakowie oraz Urząd Gminy i Miasta Dobczyce. Jak większość tego typu wydarzeń, miała służyć dyskusji i refleksji naukowej i praktycznej, stając się platformą wymiany doświadczeń, poglądów, rozwoju dyskursu teoretycznego oraz formą doskonalenia słuchaczy. Powyższe cele zostały zrealizowane. Z kilku powodów jednak wydarzenie miało swoisty, unikatowy charakter.

Konferencję odznaczała specyficzna, szeroka formuła tematyczna – od wątków praktycznych, dotyczących zarówno aspektów kształcenia artystycznego, jak i ogólnego, przez dyskurs o charakterze teoretycznym i badawczym, po problemy upowszechniania kultury. U podstaw teoretycznych konferencji legło bowiem założenie, iż kultura to swego rodzaju system „naczyni połączonych”, a jej rozwój uwarunkowany jest nie tylko podejmowanymi działaniami na rzecz animacji i upowszechniania, ale przede wszystkim zależy od edukacji. Jakość podejmowanych działań edukacyjnych oraz ich adekwatność są determinantami skuteczności procesu akulturacji. Organizatorzy wyszli przy tym z założenia, że mówiąc o edukacji jako narzędziu wprowadzania w kulturę muzyczną, należy połączyć dwie perspektywy – ogólną i specjalistyczną. Dopiero bowiem obie narracje dają komplementarny obraz podejmowanych działań i pozwalają na szeroką, wielowątkową dyskusję. Zbyt często zaś podczas różnorodnych spotkań naukowych oba nurty są rozdzielane, a problemy, z jakimi się zmagają nauczyciele w praktyce, uważane za specyficzne. Rola ogólnej edukacji muzycznej jest niedoceniana, jej wpływ na ogólny rozwój uczniów jest

bagatelizowany przez decydentów edukacyjnych, jak również nauczycieli innych specjalności. W przypadku zaś specjalistycznego kształcenia muzycznego zbyt często dominuje paradygmat profesjonalny o solistycznym zorientowaniu. W rezultacie więc zapomina się, iż szkoły muzyczne I stopnia nie są placówkami kształcenia profesjonalnego, a jedynie pogłębionego umuzykalnienia, którego celem jest wykształcenie świadomych odbiorców przy jednoczesnym wyłuskaniu kandydatów do dalszej pracy profesjonalnej.

Połączenie obu nurtów, wzbogaconych o wątki upowszechniania kultury, edukacji kulturalnej i współpracy instytucjonalnej, nadało konferencji w Dobczycach unikatowy wymiar. Pozwoliło to na dyskusję o wspólnych problemach oraz podkreślenie potrzeby współpracy wielu środowisk dla rozwoju kultury muzycznej w Polsce. Niebagatelne znaczenie miało miejsce spotkania – Dobczyce i Regionalne Centrum Oświatowo-Sportowe. Prężnie działająca gmina oraz nowoczesny budynek mieszczący w sobie gimnazjum, ośrodek kultury, bibliotekę miejską i szkołę muzyczną I stopnia. Miejsce więc narzucało kierunek rozmów: dotyczyły współpracy, dialogu na rzecz polepszania stanu ukulturalnienia społeczności lokalnej. Tak też przedstawia się dorobek jednego ze współorganizatorów konferencji – Szkoły Muzycznej I st. w Dobczycach. Jako instytucja samorządowa, pomimo krótkiego swego istnienia, jest znacznie lepiej osadzona w lokalnej społeczności niż niejedna szkoła państwowa. Powstała zresztą po to, by uzupełnić i wzbogacić ofertę kulturalną gminy. Na przestrzeni kilku lat istnienia podejmowała działania standardowe (np. audycje, koncerty), jak i wykraczające poza rutynę kształcenia muzycznego – organizując serię koncertową w Muzeum Narodowym w Krakowie czy wystawiając musical-operę dziecięcą. Stała się też jednym z liderów edukacyjnych, wchodząc w pilotaż zmian szkolnictwa artystycznego. Szkoła Muzyczna I st. w Dobczycach jest modelową placówką kształcącą nie tylko przyszłych muzyków, ale również odbiorców, którzy w przyszłości dokonywać będą świadomych wyborów kulturalnych. Naturalnym było więc podjęcie z taką szkołą współpracy przez drugiego organizatora – Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kameralistów. Stawiające sobie jako jeden z najważniejszych celów upowszechnianie kultury muzycznej, Stowarzyszenie niejako musiało podjąć współpracę z instytucją, która uczyniła wiele na rzecz rozhermetyzowania muzyki i ogólnie kultury wysokiej.

Słów kilka jeszcze o rzeczonyj unikatowości wydarzenia. Istotny bowiem był nie tylko kontekst miejsca i współtworzących je instytucji, rolę bowiem odegrały również towarzyszące wydarzenia. Konferencja była jednym z elementów Dni Muzykowania Zespołowego i Rodzinnego. Złożyły się na nie Ogólnopolski Przegląd Zespołów Rytmicznych oraz Festiwal Rodzinnych Zespołów Kameralnych. Pierwsze z wydarzeń miało na celu umożliwienie grupom rytmicznym prezentację swoich dokonań. Jego organizacja związana była z wprowadzeniem do szkół muzycznych przedmiotu „Zespół” w klasach I–III. Przegląd więc wychodził naprzeciw reformie szkolnictwa artystycznego. Uzupełniał również lukę w tym zakresie na mapie Polski – podobne imprezy o ogólnopolskiej skali organizowane są bowiem niezwykle rzadko.

Festiwal Rodzinnych Zespołów Kameralnych, drugie z trzech wydarzeń składających się na Dni Muzykowania Zespołowego i Rodzinnego, miał stanowić swego rodzaju platformę wykonawczą, umożliwiającą różnorodnym formacjom rodzinnym prezentację swoich dokonań. Organizatorzy uznali bowiem, iż zjawisko muzykowania rodzinnego,

niegdyś popularne, jest obecnie w regresie i wymaga szerokiej promocji. Dlatego też swój akces zgłosić mogła każda grupa, profesjonalna i amatorska. Prezentacje muzyczne nie były oceniane przez jury, ażeby zerwać z wszechobecnym plebiscytowo-konkursowym imperatywem. Wszystkie formacje zostały nagrodzone, zaś wartością nadrzędną była radość płynąca ze wspólnego muzykowania.

W takich okolicznościach w Dobczycach spotkało się liczne grono specjalistów, by dyskutować nad nowymi metodami, problemami, wyzwaniem oraz kierunkami rozwoju. Konferencja miała trzy zasadnicze nurty. Pierwszy, poświęcony ogólnej edukacji artystycznej, drugi, poświęcony kulturze, i trzeci, skupiony na specjalistycznym kształceniu artystycznym. Podział ten odzwierciedlała również organizacja konferencji na panele. Obrady podczas pierwszego panelu otworzyły trzy wystąpienia poświęcone zagadnieniom głosu: dzieci (dr hab. Jadwiga Uchyła-Zroski z wystąpieniem nt. *Rozwój możliwości głosowych dzieci klas I–III w świetle wyników naturalnego eksperymentu pedagogicznego badań porównawczych* oraz dr Jolanta Gebreselassie z wystąpieniem pt. *Założenia (nie tylko) teoretyczne profilaktyki zaburzeń głosu dziecięcego*) i nauczycieli (dr hab. Lidia Kataryńczuk-Mania mówiąca nt. *Świadomego podejścia nauczycieli do aktywności głosowej oraz higieny głosu*). Zagadnienia te, co podkreślano, są wspólne dla obu nurtów kształcenia, a jednocześnie wciąż nie znajdują odpowiedniego przełożenia na programy kształcenia, co wiąże się z niskim poziomem świadomości w zakresie profilaktyki i higieny. Pozostałe wystąpienia podczas panelu ogólnego poświęcone były różnym aspektom pracy w szkole: pracy z zespołami (dr Rafał Majzner – *Sposoby wykorzystania instrumentarium muzycznego w edukacji wczesnoszkolnej*, dr Ewa Kumik – *Wybrane aspekty pracy dydaktyczno-wychowawczej realizowanej w szkolnych zespołach muzycznych*, mgr Anita Jatczak – *Specyfika pracy nauczyciela z zespołem wokalnym*), różnorodnym metodom i formom pracy z uczniami (mgr Waleria Skiba – *Przygotowanie spektaklu muzyczno-teatralnego jako forma edukacji osób z niepełnosprawnością*, mgr Magdalena Mazur – *Metoda Dyna-Lingua i możliwości jej wykorzystania w pracy z dzieckiem*), a także zagadnieniom ogólnym (mgr Emilia Kuligowska – *Rozwijanie zdolności muzycznych dzieci w wieku przedszkolnym* oraz mgr Agnieszka Szymajda – *Muzyka a emocje dziecka przedszkolnego*). Niektóre z wystąpień, ze względu na nieobecność prelegentów, odczytane zostały przez prowadzące panel: prof. dr hab. Krystynę Ferenz, dr hab. Jadwigę Uchyłę-Zroski oraz dr hab. Lidię Kataryńczuk-Mania. Z wielowątkowej dyskusji, która nastąpiła, na uwagę zasługuje z pewnością jedno spostrzeżenie, iż zmiany zachodzące w szkolnictwie artystycznym, a w szczególności podkreślenie roli kształcenia w różnorodnych zespołach, znacznie zbliżyły oba nurty, szczególnie w zakresie edukacji muzycznej najmłodszych uczniów. Takie też założenie towarzyszyło jednemu z wystąpień połączonych z warsztatami: dr Romualdy Ławrowskiej (*Kształtowanie wyobrażeń muzycznych i pojęć poprzez aktywność muzyczno-ruchową dziecka. Muzyczne archetypy, elementy, temperamenty w zabawach ruchowych*). Podkreślano ponadto konieczność „poluzowania” ram nauczania szkolnego, ażeby umożliwić nauczycielom indywidualny dobór treści i form nauczania adekwatnych do celów kształcenia.

W nurcie poświęconym kulturze wystąpili specjaliści z różnych dziedzin, a także reprezentanci różnych instytucji kulturalnych. Swego rodzaju pomostem pomiędzy

panelami i wprowadzeniem w zagadnienia były wystąpienia poświęcone edukacji kulturalnej, w tym przede wszystkim wygłoszone na otwarcie konferencji wystąpienie prof. dr hab. Krystyny Ferenz nt. *Charakter doświadczanej edukacji artystycznej a miejsce sztuki w osobistym systemie wartości młodzieży*. W tym też obszarze tematycznym pozostawały dwa odczytane wystąpienia: dr hab. Ewy Pasterniak-Kobyłeckiej (*Synergia edukacji muzycznej i literackiej. Możliwości doskonalenia kompetencji kulturalnych uczniów*) oraz dr hab. Marzenny Magdy-Adamowicz (*Znaczenie twórczości dla rozwoju kultury*). Wystąpili również przedstawiciele instytucji kultury: zbiory i materiały nutowe stały się inspiracją dla wystąpienia Dyrektora Biblioteki Jagiellońskiej, prof. dr hab. Zdzisława Pietrzyka (*Zbiory muzyczne pod kluczem... wiolinowym*). Zbiory, ale również działalność kulturalna instytucji były treścią wystąpienia kustosa Muzeum Narodowego – Domu Jana Matejki, mgr Marty Kłak-Ambrożkiewicz (*Genius Loci – muzeum biograficzne Jana Matejki, różne aspekty działalności*). Kolejne dwa wystąpienia poświęcone były działalności szkół muzycznych jako instytucji kultury. W swoich referatach dr Joanna Dziadowiec (*'Musica communitas' – międzynarodowe festiwale i wymiany kulturalne dzieci i młodzieży jako przykłady budowania międzykulturowej wspólnoty muzycznej*) i mgr Monika Gubała (*Projekty i ich realizacja w szkołach muzycznych*) podkreślały, iż istotnym elementem działania jednostki kultury jest przyzwolenie społeczne na jej działania wykraczające poza standardy i rola działania nakierowanego na współpracę. Budowanie potencjału kulturowego ważne jest już od wczesnych lat szkolnych i powinno dotyczyć wszystkich grup społecznych, a małe aglomeracje są wspaniałym terenem dla wdrażania nowości i poddawania ich ewaluacji poprzez bezpośredni kontakt z odbiorcami i konsumentami. Przykładami takiej działalności mogą być projekty edukacyjne (M. Gubała) lub wymiany międzynarodowe (J. Dziadowiec).

Zagadnienia kultury i aspektów jej upowszechniania były jednymi z najważniejszych, miały bowiem na celu spajanie różnorodnych wydarzeń w ramach konferencji. Chodziło o ukazanie synergii działań wielu instytucji publicznych, podmiotów gospodarczych i organizacji pozarządowych, wagi ich współpracy, przy jednoczesnym zachowaniu konkurencyjności jakościowej. Podkreślano, iż w przypadku kultury i jej organizacji konieczne jest spojrzenie holistyczne. W dyskusjach i rozmowach po wystąpieniach wskazywano, iż jedno z istotnych zadań zarówno samorządu, jak i instytucji publicznych, polega na budowaniu i wzmacnianiu potencjału kulturowego poprzez zwiększenie możliwości działań twórczych jednostek, stymulowaniu współpracy pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego a instytucjami i organizacjami nieformalnymi, jak również stwarzanie popytu i podaży na działania kreatywne. Szczególną rolę w budowaniu potencjału kulturowego, który jest procesem trwającym w czasie, odgrywać mogą szkoły muzyczne, które wychodzą poza swoje tradycyjne działania statutowe i w sposób nieszablonowy angażują i animują społeczeństwo do współtworzenia i organizowania wydarzeń kulturalnych.

Nurt poświęcony specjalistycznemu kształceniu artystycznemu odznaczał się swoistością organizacyjną. W jego ramach odbyły się nie tylko tradycyjne wystąpienia konferencyjne, ale także panele dyskusyjne oraz warsztaty. Serię wystąpień otworzyły dwa referaty poświęcone specyficznej dla szkolnictwa relacji mistrz–uczeń i kształceniu uczniów o szczególnych predyspozycjach muzycznych. Zagadnienia te ukazane

zostały oczami praktyka – wieloletniej nauczycielki Szymona Nehringa (finalisty XVII Międzynarodowego Konkursu Pianistycznego im. F. Chopina) – mgr Olgi Łazarskiej (*Uczeń zdolny w dobie reformy. Relacje: uczeń–szkoła, szkoła–dom, nauczyciel–rodzice*), a także doświadczony psycholog, dr Ewy Klimas-Kuchtowej (*Zasoby indywidualne i systemowe w diadzie mistrz–uczeń*). Kolejne dwa – pozornie przeciwstawne – wystąpienia poświęcone były pracy z orkiestrą szkolną: mgr Andrzej Kucybała (*Praca z orkiestrą szkolną – refleksje z praktyki*) mówił o orkiestrze szkolnej z perspektywy wieloletniej pracy jako dyrygent, podczas gdy dr Maria Sławek (*Czy dyrygent jest zawsze potrzebny? Praca z orkiestrą „od pulpitu” – refleksje*) przedstawiła rozważania poświęcone innemu formacjom pracy z zespołem, odnosząc się do prowadzonego przez współorganizatora konferencji, Stowarzyszenie Polskich Muzyków Kameralistów, projektu artystyczno-edukacyjnego w ramach programu Międzynarodowa Wymiana Młodzieży.

Rozważania i dyskusje pianistyczne rozpoczęło wystąpienie dr. Piotra Różańskiego (*Rola muzyki współczesnej w kształceniu pianistycznym*), poświęcone roli muzyki nowej w kształceniu różnorodnych umiejętności wykonawczych. Następnie odbyły się dwa panele dyskusyjne, organizatorzy uznali bowiem, iż ramy swobodnej dyskusji, pozwalającej na wymianę doświadczeń i spostrzeżeń, przystają znacznie bardziej do specyfiki kształcenia instrumentalnego, opartego wszak na doświadczeniu praktycznym. Dlatego też zdecydowali się odejść od sztywnych ram wystąpień i referatów na rzecz moderowanej dyskusji, w której mogli wziąć udział również zebrani nauczyciele. Grono w składzie prof. dr hab. Janina Romańska-Werner, prof. dr hab. Katarzyna Jankowska-Borzykowska, prof. dr hab. Beata Cywińska, prof. dr hab. Jacek Tosik-Warszawiak, dr hab. Monika Gardoń-Preinl, dr Piotr Różański, mgr Olga Łazarska uczestniczyło w dwóch panelach: *Rola kameralistyki w kształceniu pianistycznym* oraz *Duet fortepianowy w szkole muzycznej*. Dyskutowali oni o początkach zespołowości i specyficznych problemach formacji kameralnych, doborze repertuaru, w tym także w obliczu różnic w poziomie przygotowania poszczególnych członków zespołu, pracy nad zgraniem, wpływie gry w zespołach na rozwój umiejętności pianistycznych, a w przypadku duetów fortepianowych nad specyficznymi problemami formacji – np. pedalizacją, synchronizacją, jednolitym brzmieniem.

Uzupełnieniem oferty podczas konferencji były spotkania warsztatowe – forma ta wybrana została, podobnie jak w przypadku paneli dyskusyjnych, ze względu na przeważającą rolę praktyki i doświadczenia w dyskursie artystycznym. Warsztaty z prof. dr hab. Magdaleną Szczepanowską, prof. dr hab. Barbarą Świątek-Żelazną oraz dr. hab. Zdzisławem Stolarczykiem służyły ukazaniu roli kameralistyki w kształceniu instrumentalnym w odniesieniu do instrumentów smyczkowych i dętych. Podkreślano, iż nawiązanie wspólnego dialogu muzyczno-estetycznego, dającego satysfakcję i radość grania, to jedna z podstaw współpracy w zespole. Wspólne wypracowanie skutecznej i efektywnej metody ćwiczenia ma korzystny wpływ nie tylko na warsztat pracy całego zespołu, ale również na warsztat pracy jednostki. Kameralistyka i muzykowanie zespołowe uruchamiają głęboko ukryte pokłady muzykalności i służą także indywidualnemu kształceniu instrumentalnemu. Innego, istotnego aspektu kształcenia, dotyczyły warsztaty z prof. dr hab. Beatą Cywińską (*Gra a vista ze zrozumieniem*). Dotyczyły one prezentacji różnych metod pracy nad rozwijaniem umiejętności czytania bez przygotowania, jednakże

podkreślano również wagę pracy nad grą *a vista* od najmłodszych lat kształcenia. Im później praca w tym zakresie jest rozpoczynana, tym trudniej jest pokonać przyzwyczajenia i odejść od podążania utartymi schematami w grze instrumentalnej.

W ramach konferencji zorganizowano również warsztaty nt. prawa autorskiego w praktyce szkolnej, prowadzone przez współpiszącego te słowa oraz dr Ewę Laskowską. Poruszenie tych zagadnień, odległych wszakże pozornie od tematyki konferencji, związane było z obecnością (często nieuświadomianą) problemów prawnych z tej dziedziny w praktyce, a ponadto z wprowadzeniem w nowych podstawach programowych znajomości zasad prawa autorskiego jako efektu kształcenia na zakończenie obu etapów edukacji muzycznej (I i II stopnia).

Konferencje naukowe są zazwyczaj domeną jednostek naukowych oraz dużych ośrodków miejskich. Tymczasem przykład Dobczyc i opisywanej konferencji, a także zainteresowanie, jakie wzbudziła wśród słuchaczy, pokazują, iż konferencje, szczególnie o otwartej, szerokiej formule, organizowane mogą być z powodzeniem nie tylko przez uczelnie. Wydarzenie w Dobczycach zgromadziło ponad 30 prelegentów z całej Polski, a także ponad 50 nauczycieli jako zarejestrowanych słuchaczy. Swych przedstawicieli wydelegowały Centrum Edukacji Nauczycieli Szkół Artystycznych, Centrum Edukacji Artystycznej i Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Patronat merytoryczny nad konferencją objęły: Małopolski Instytut Kultury oraz Centrum Edukacji Nauczycieli Szkół Artystycznych. Ponadto honorowego patronatu udzielili: Wojewoda Małopolski, Marszałek Województwa Małopolskiego oraz Starosta Myślenicki. Projekt został zrealizowany przy wsparciu finansowym Województwa Małopolskiego.